II.

Catolicismul in Moldova supt Alexandru-cel-Bun.

Alexandru-cel-Bun avea nevoie de vecinii de peste Nistru pentru a-si intari situatia. S'ar mai putea adaugi ca intaia lui sotie, indoielnica, Margareta, care purta numele bunicii lui Alexandru si era poate chiar o ruda a acesteia, se numara printre credincioasele Bisericii romane. De aceia Alexandru-Voda, care incepuse organisand Biserica rasariteana a Moldovei si statornicind legatura cu ierarhia constantinopolitana, ajunse de la o vreme, - de sigur dupa moartea Vladicai Iosif, epitrop si sfatuitor al sau, - sa sprijine incercarile de cucerire ale catolicismului polon.

La invierea episcopiei Siretiului nu era de gandit, cu toate ca regele Ludovic al Ungariei, ajuns si stapan al Poloniei, facuse pe Papa sa creeze in Haliciu, pentru Galitia si partile vecine, o Mitropolie catolica. La 1387, cel d'intaiu episcop de Siretiu fusese stramutat la Vilna, fara sa fi stat in orasul de resedinta domneasca, al carui titlu il purta. Inainte de ajungerea in Scaun a lui Alexandru, titlul de episcop siretean il purta un al doilea polon, Stefan Martini, un Dominican, ca si aceia cari stateau in manastirea Sf. Ioan Botezatorul din localitate, in care se savarsiau si minuni trecute la protocol. Pe la inceputul veacului al XV-lea scrie din Sandomirul polon cel de-al treilea episcop, de acelasi neam ca si inaintasii sai, Ioan; el atarna de Scaunul Cracoviei. Si la 1413 se pomeneste un episcop, Nicolae Venatoris, din Ordinul Sf. Pavel Eremitul, apoi, in acelasi an, Dominicanul Toma, concurent biruitor al celui d'intaiu, care ajunse astfel sa pastoreasca tocmai in Scardona Dalmatiei unguresti. Toma e si cel din urma episcop de Siretiu din Domnia lui Alexandru, si toti nu inseamna altceva decat urme goale si pretentii desarte.

In timpul cand moastele Sf. Ioan celui Nou se aduceau in Suceava, ajunsa resedinta de Mitropolit cu binecuvantarea Patriarhului, langa Alexandru statea ca Doamna o Romanca, ortodoxa Ana. Inainte de a o lua pe dansa, Domnul s'ar fi casatorit cu acea Margareta de care a fost vorba mai sus. Ea ar fi murit in cel d'intaiu salas al Domniei moldovenesti, Baia saseasca, si ar fi fost ingropata in vre-o biserica de lemn a negustorilor catolici cari erau oraseni cu drepturi ai Baii sau, cum i se zicea atuncea, de obiceiu si oficial, ai "cetatii Moldovei", dupa apa ce curge in apropierea ei. Peste osamintele presupusei Margareta, dar de sigur pentru noua Doamna polono-lituana Ryngalla, cum se va arata indata, Alexandru-Voda cladi acum o mare biserica de piatra, in stil gotic, cu bolti si sapaturi frumoase, si-i adause chilii de manastire, dar nu pentru Dominicanii stramutati de la Siretiu, cari, ei, aveau grija sufleteasca a Moldovei de spre partea catolicilor, ci pentru Franciscani, cari se intretiau pretutindeni la lupta cu schisma. La 1410 biserica era gata, si un nou episcop era sa steie langa zidurile ei.

Aceasta declaratie de simpatie pentru catolicism trebuie pusa insa in legatura cu un sir de evenimente politice, care dovedesc ca nu credinta Domnului fusese schimbata, ci numai motive de oportunitate-l facusera sa iea unele masuri care nu corespundeau convingerilor sale. Anume, la 1404, Alexandru jura intaiasi data credinta regelui

Poloniei, lui Vladislav Iagello, pe cand vecinul sau Mircea facea politica ungureasca, mergand la Severin sa intampine pe Imparatul-Rege Sigismund. La 1410, Moldovenii se luptau la Tannenberg, in oastea polona, impotriva Cavalerilor Teutoni. La 1411, Alexandru facea un imprumut regelui si capata ca zalog eventual Pocutia. Si indata, - dupa 1415, cand Alexandru, mergand in Polonia, e intovarasit de Doamna sa Ana -, Domnul se insura a treia oara cu acea vara a lui Vladislav, Ryngalla, care voia sa-si afle in Moldova episcopul catolic si biserica latina. Inca din August, episcopul de Camenita capata voia de a sfinti pe Ioan de Riza, Polon, ca episcop de Baia, si, in Novembre 1417, Ioan putea sa ocupe chiar aceste functii.

In Maiu 1415 inca, atunci cand Alexandru, cu Doamna Ana, facu acea calatorie politica de noua inchinare la Curtea regelui Poloniei in Sniatyn, Vitold, Marele-Print al Lituaniei, cautand sa-si capete oarecare neatarnare politica si stiind ca o forma bisericeasca deosebita trebuie sa-i corespunda, isi crea la hotarele Moldovei un nou Mitropolit pentru Tinuturile sale, din care a vrut sa faca mai tarziu si un regat. Din dorinta de a nu supara pe regele polon Vladislav, Patriarhia din Constantinopol nu voi sa dea binecuvantarea ei pentru intemeierea noii diecese. Se gasira insa episcopi cari sa acorde celui d'intaiu Mitropolit de Chiev din noua serie, Grigorie Tamblac, binecuvantarea lor.

Tamblac fusese, probabil, la Constantinopol, egumen al vestitei manastiri Pantocratorul, si in aceasta calitate el luase parte la solia Patriarhiei in Moldova, care savarsi opera de impaciuire. Cu acest prilej ramase el in tara mai multa vreme si tinu la Suceava, inaintea Domnului tanar, a batranului Mitropolit Iosif, a clericilor si a boierilor mai carturari, un sir de predici, laudand intr'una din ele si pe noul sfant ocrotitor al Scaunului domnesc insusi, Ioan de la Cetatea-Alba. Aceste predici, care fusesera puse in scris, s'au pastrat, si ele arata in Grigorie, care era de nastere Bulgar si invatase la scoala vestitului Patriarh de Tarnova, Eftimie, un cunoscator bun al stilului clasic in omiletica si un retor dibaciu. Pe vremea aceia, Tamblac, mai bucuros de Moldova "sarbeasca" decat de apasatoarea atmosfera elenisanta din Constantinopol, isi zicea numai: "ieromonah al Bisericii moldovenesti". Poate ca recomandatiile lui Alexandru-Voda vor fi atras luarea-aminte a stapanitorului lituan asupra invatatului calugar, - si Mitropolitul moldovenesc, urmas al lui Iosif, se va fi aflat intre acei episcopi cari sfintira pe Grigorie ca pe un conducator al Bisericii rusesti din principatul lui Vitold. Cu greu ar fi gasit el oameni mai bucurosi sa-l ajute decat pe Moldoveni, in mijlocul carora petrecuse atata vreme, spre folosul lor cultural si religios.

Hirotonisirea Mitropolitului de Chiev era un pacat fata de ierarhul constantinopolitan: ingaduirea politicei de sprijinire a catolicismului, la care se invoise Alexandru-Voda, era o alta greseala, nu mai putin grea. Se adaugi si o a treia pentru ca sa apese si mai mult pe urmasul lui Iosif, pe al doilea Mitropolit, fara nume, al Bisericii moldovenesti organisate. La 27 Decembre 1411, regele-Imparat Sigismund, - cu care Alexandru traia in bune legaturi de prietesug, ca unul ce nu stia tratatul de impartire a Moldovei, pe care, in 1412, puternicul vecin il incheiase cu Vladislav al Poloniei, alt prieten si mai bun, - intra in orasul sviterian Constanta cu un stralucit alaiu, pentru a deschide acolo sinodul care trebuia sa inchida rana, de mult deschisa, a schismei Apusului, impartit intre Papa din Roma si Papa din Avignon. In Constanta venira, pe langa atatia prelati unguri, si trimesi ai mai multor orase, intre care si cele ardelenesti,

Clujul, Alba-Iulia si Brasovul. Poftita de un suveran asa de puternic precum era Sigismund, Moldova, pe care la 1420 episcopul de Baia o declara “supusa stapanirii temporale a lui Sigismund”, isi trimese si ea delegati, dar numai din acele orase care aveau un numar de locuitori catolici, dintre strainii unguri, germani si sasi. Cronicarul sinodului, Ulrich de Richental, pomeneste astfel pe represintantii Sucevei, Romanului, Iasului, Harlaului, Barladului si altor targuri prea sucit scrise ca sa se poata recunoaste. Stim ca si Chilia a avut stema ei la Constanta, precum, de alminterea, nici Muntenii n’au lipsit de la acest maret sinod pe care-l presida un Imparat doritor de a juca un rol mare in lume. In “cei doi Mitropoliti si sapte episcopi”, de cari vorbeste cronicarul, trebuie sa se vada mai multi preoti si egumeni decat episcopi adevarati.

Ai nostri n’au avut fireste niciun rost in hotararea marilor probleme religioase pentru care fusese adunat sinodul. Dar un Mitropolit ortodox care sfinteste episcopi fara voia Patriarhiei, care ingaduie a i se da de Domn un coleg catolic, fara a protesta, si care, in sfarsit, lasa sa-i plece din tara delegati la un congres bisericesc latin, avea socoteli de dat la Constantinopol. El a si fost chemat acolo, cum, tot pentru tolerarea intinderii catolice, fusese citat odata cel d’intaiu Mitropolit al Ungrovlahiei. Sau poate, fara nicio citatie, Mitropolitul Moldovei veni spre orasul imparatesc, din partea Domnului sau, pentru ca sa arate Imparatului bizantin, care insa nu era totdeauna stapan peste Patriarhul lui, ca o asemenea actiune in materii religioase e impusa de nevoi politice ce nu se pot inlatura. Oricum, iata-l pe capul Bisericii din principatul lui Alexandru-cel-Bun la Athyra, langa Constantinopol.

Patriarhul nu voi sa-l recunoasca drept Mitropolit canonic, poate si pentru ca fusese numit dintre clericii terii, ucenicii lui Iosif si ascultatorii lui Tamblac, in loc sa fie trimes de la Constantinopol, dintre clericii cari, acolo, se atineau la episcopii apropiate sau oricat de departate. Imparatul lipsia, fiind dus, - inca din vara anului aceluia, 1415 -, in Moreia pentru a ridica vestitul zid de sese leghi, Hexamilion. In zadar staruira pentru Moldovean unii dintre episcopii greci aflatori atunci in Capitala Imparatiei, si mai ales al Midiei, spuind ca e obiceiu a primi, nu numai prelati aflatori in situatia Mitropolitului moldovenesc, dar pana si Armeni, Musulmani si eretici declarati. Afacerea se zabovi mai mult timp, si anume pana la intoarcerea Imparatului Manuil, om de autoritate, care, in clipa cand propunea cruciata Venetienilor, trebuia sa caute a nu pierde prietenia puternicului Domn ce stapania la gurile Dunarii. Dar Patriarhul Eftimie nu asculta nici de sfatul Imparatului insusi; numai dupa moartea lui, la 31 Mart 1416, Mitropolitul capata de la noul Patriarh, Bulgarul Iosif, poate si el vre-un ucenic de-al lui Eftimie de Tarnova, putinta de a pleca, prin aceia ca i se dadura scrisorile patriarhale de intarire.

Peste cinci ani de zile, Mitropolitul, care scapase din greutatile create de Patriarhie, vazu pe Alexandru-Voda despartindu-se, cu voie de la Roma, de sotia sa catolica, Ryngalla. Episcopul de Baia, Ioan, presinta cererea la 1-iu Iulie 1421, si la 15 Decembre casatoria era deslegata, pentru inrudirea de aproape, necanonica, intre soti. Cu Doamna de neam polon, pleca din Iasi un puternic sprijin al catolicismului, de si Siretiul trecu, in 1421, la Ryngalla, care va fi stiut sa ocroteasca pe domeniul ei legea latina. Nu stim ce isprava va fi facut episcopul de Siretiu in anul cat orasul fu al Doamnei divortate: dupa Nicolae Venatoris, intors la aceasta diecesa, un Ioan poarta titlul episcopal de Siretiu de la 1434 inainte. Dar rivalul sau din Baia intra in lupta cu Franciscanii, cari pretindeau sa indeplineasca functii preutesti prin sate si, cat despre aceia, mergeau prin carciume si-si aveau tiitoare in vederea lumii. Nici Ioan, nici urmasul sau, de la 30 April

1438, Petru din Zips, nu putura sa mai ridice conditiile materiale sau morale ale diecesei, in care episcopul, care, din nenorocire pentru el, resida de fapt, primia doar saptezeci de galbeni pe an de la putinii credinciosi si nu era tinut in sama nici de Franciscanii, nici de Dominicanii cari mai erau lasati sa cutreiere tara, mai mult pentru placerile lor decat pentru folosul confesiunii latine.

Episcopul Melchisedec pomeneste o notita pe un crononograf tradus in romaneste, notita, de buna sama marginala, care reproduce un antimis al Mitropolitului moldovean Macarie, cu data de 1429. Mitropolitul poarta titlul de “al Moldovlahiei si al partilor de langa Mare”. Acest titlu e intru toate corespunzator cu epoca lui Alexandru-cel-Bun, cand Moldova se numia bisericeste asa: “Moldovlahia” – si Domnul isi zice astfel in cunoscutul patrahir ca si in unele din actele sale mai tarzii – si cand amintirea episcopiei de Cetatea-Alba, de curand anexata apoi la Moldova, trebuia sa fie foarte vie.

Macarie nu mai apare, de alminterea, nicairi, si niciun alt Mitropolit moldovenesc nu e amintit pana la tratativele cele noua pentru Unire, intre Roma, adusa la unitatea de Carmuire, si vechiul Bizant indaratnic, in 1437 si anii urmatori.